

πτου κατέφυγεν ώς ἡν ἐπόμενον εἰς ὑποθέσεις. Ἐθεωρήθησαν δὲ ἐν ἑκατέρᾳ ἐπόψει: ώς δύναται ὑποθέσεις 5 καὶ κατ' ἀκολουθίαν αἱ πᾶσαι 6.

Αἱ 6 δὲ ὑποθέσεις τοῦ πραγματισμοῦ περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἡμετέρων παραστάσεων πρὸς τὰ παριστάμενα ἔξωτερικὰ ἀντικείμενα εἶνε αἵδε :

I. αἱ 3 τοῦ ἐμπειρισμοῦ :

1) αἱ ἡμέτεραι παραστάσεις εἶνε εἰκόνες τῶν ἔξωτερικῶν ἀντικειμένων (**Locke**).

2) αἱ ἡμέτεραι παραστάσεις συμφωνοῦσι μὲν πρὸς τὰ πράγματα κατὰ ποσόν, ἀλλὰ διαφωνοῦσι κατὰ ποιόν (**Helmholtz**).

3) αἱ ἡμέτεραι παραστάσεις εἶνε μὲν διάφοροι ἀπὸ τῶν πραγμάτων μάλιστα **toto coelo**, ἀνταποκρίνονται ὅμως πρὸς αὐτὰ πιστῶς (**B. Erdmann**).

II. Αἱ 3 τοῦ ὄρθιογισμοῦ :

1) αἱ ἡμέτεραι παραστάσεις παρὰ τὴν ἑαυτῶν ἀνεξάρτησίαν ἀπὸ τῶν πραγμάτων εἶνε πιστὰ ἀπεικονίσματα αὐτῶν (**Leibnizt**).

2) μόνον αἱ μορφαὶ τοῦ ἡμετέρου νοεῖν εἶναι ταυτοειδεῖς πρὸς τὰς μορφὰς τοῦ εἶναι (**Schleiermacher**).

3) αἱ ἡμέτεραι παραστάσεις θεωροῦνται οὐ μόνον ώς ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι, ἀλλὰ καὶ ώς ἐντελῶς διάφοροι τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτὰ (**Kant**) (**πρβλ. Fr. Kirchner, Met. § 9. s. 91**).

Ἐκ τῶν 6 δὲ τούτων ὑποθέσεων τοῦ πραγματισμοῦ: τῶν 3 τοῦ ἐμπειρισμοῦ καὶ τῶν 3 τοῦ ὄρθιογισμοῦ, αἵτινες βεβαίως εἶνε συμπεράσματα προκειμένων θέσεων, προϊόντα μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου μελέτης πνεύματων προνομιούχων καὶ διανοιῶν ὑπερφυσικῶν, δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι τὸ ἐγώ διὰ μέσου τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παραστάσεων αὐτοῦ γνωρίζει τὸ οὐκεγώ.

129. ‘Ὕπάρχει τι ἐκτὸς τοῦ ἐγώ ἀντικειμενικῶς κείμενον.

Τοῦτο τὸ «τι» δύναται τὸ ἐγώ νὰ γνωρίσῃ.

Ἐκ πάντων τῶν εἰργμένων γίνεται δῆλον, ὅτι ὑπάρχει ἐκτὸς τοῦ ἐγώ, τοῦ νοεῦντος ὑποκειμένου, «τι» ἐκτεταμένου, χῶρου τριχῆς

διαστατὸν κατέχον καὶ τῆς τοῦ ἀδιαχωρήτου ἰδιότητος εύμοιροῦν καὶ ὅτι τοῦτο τὸ «τι» τὸ ἐγὼ δύναται νὰ γνωρίσῃ.

Αλλὰ τί δέον νὰ ἔννοιωμεν ὑπὸ τὸ «ὑπάρχει τι» καὶ τί ὑπὸ τὸ «τὸ ἐγὼ γνωρίζει τὸ ὑπάρχον τοῦτο τί»; ήτοι τί ἔστιν ὑπαρξίας καὶ τί ἔστι γνῶσις;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Α'. Περὶ ὑπάρξεως.

§§ 130—132.

130. **Η** ἔννοια τῆς ὑπάρξεως δυσχερεστάτη τῶν ἔννοιῶν τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως.

Το σημαίνει ὁ ὄρος «ὑπαρξία» κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην.

Η ὑπαρξία εἶνε εἶναι τι ἐν ὥρισμένῳ χώρῳ καὶ χρόνῳ κείμενον.

Ἐν πρώτοις δέον νὰ ὀρισθῇ τί σημαίνει ὁ ὄρος «ὑπαρξία» καὶ τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' δέον ἡ ἔννοια αὐτῆς ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἡ δυσχερεστάτη τῶν ἔννοιῶν τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως. Διὸ καὶ ὁ Lossius, Καντιανὸς φιλόσοφος, ἀπεφήνατο, ὅτι ἡ ὑπαρξία οὖσα ὑψίστη ἔννοια, ἴσταμένη ἐν τῇ κορυφῇ ὅλης σειρᾶς ἄλλων ἔννοιῶν δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἐπιστημονικῶς (Lossius. Allgemeines Real - Lexikon der Philosophie. Bnd. IV. S. 622).

Πᾶσαι αἱ ἔννοιαι, δις περὶ ταύτης ἔξηγεγκον οἱ φιλόσοφοι, εἶνε, λέγει ὁ Lossius (αὐτόθι), ἡ ἀπλαῖ ὀνοματικαὶ ἔννοιαι καὶ ἔξηγήσεις λέξεων ἡ λήγουσιν εἰς κύκλον. Ἐκ τούτου δ' ἀχθεὶς ὁ Heinr. V. Schöler (Kritik der wissenschaftlichen Erkenntnisse. S. 483), ἀπεφήνατο, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ὑπάρξεως μένει ἡμῖν ἄβατος (κεκλεισμένη).

Αλλ' ὁ ὄρος «ὑπαρξία» δὲν δύναται κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην νὰ σημαίνῃ ἄλλο τι ἢ αὐτὸ τὸ εἶναι.

Τὸ δ' εἶναι γοεῖται ως εἴρηται διπλοῦν, Α'. α) ως καθαρόν, β) ως ἐμπειρικόν, ἐμμορφον· τὸ δ' ἐμπειρικόν, ἐμμορφον εἶναι γοεῖται, Β'. α) ως νοούμενον, β) ως φαινόμενον.

Ἡ ὑπαρξίες λοιπὸν σημαίνει 1) αὐτὸ τὸ εἶναι ἄνευ κατηγορουμένων, 2) αὐτὸ τὸ εἶναι μετὰ κατηγορουμένων.

Ἐπειδὴ δ' ὅμως τὸ εἶναι ως καθαρὸν μὲν καὶ δὴ εἴτα ως νοούμενον εἶνε ὅλως ἀνεξάρτητον τοῦ ἐγώ. Οὓς ἐμπειρικὸν δέ, ἐμμορφὸν, καὶ εἴτα ως φαινόμενον ἔξηρτημένον ἐξ αὐτοῦ, ἐπεται δτι τὸ μὲν καθαρὸν καὶ δὴ νοούμενον εἶνε ἡ βάσις τοῦ ἐμπειρικοῦ, ἐμμόρφου, καὶ δὴ φαινομένου εἶναι· ως τοιοῦτον δὲ τὸ δῆτας δν, τὸ καθόλου δν, τὸ ἐξ ἀνάγκης δν (πρβλ. καὶ Krug, Encyclop. philosoph. Wörterbuch. Bnd. III. S. 705).

Τὸ δ' ἐμπορικόν, ἐμμορφὸν, καὶ δὴ φαινόμενον εἶνε προϊόν μὲν τοῦ ἐγώ, ἔχον δ' ὅμως τὴν ἑαυτοῦ βάσιν ἐν τῷ δῆτας δῆτι ἐξήρτηται οὔσια τε καὶ φύσει μᾶλλον ἐξ ἐκείνου (τοῦ νοούμενου) ή ἐξ τούτου (τοῦ φαινομένου) καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὑπάγεται ὑπ' ἐκεῖνο (τὸ καθαρὸν, τὸ νοούμενον) ως ἀνήκον (τὸ ἐμμορφὸν, τὸ φαινόμενον εἶναι) σὺν τῷ δημιουργῷ αὐτοῦ (τῷ ἐγώ) αὐτῷ (τῷ νοούμενῷ εἶναι).

Διότι πᾶν δ.τι ἐστήρικται ἐπὶ τινος ως βάσεως ἀνήκει αὐτῷ μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ καὶ τῶν ἑαυτοῦ.

«"Ὑπαρξίη" λοιπὸν λέγων ἐννοεῖ τὸ καθαρὸν εἶναι. τὸ νοούμενον εἶναι, μετὰ παντὸς οἰκοδομουμένου ἐπ' αὐτοῦ, βασιζομένου ἐπ' αὐτοῦ, πηγάζοντος ἐξ αὐτοῦ, προέενουμένου, ἐμποιουμένου ὑπ' αὐτοῦ, οἷον εἶνε τὸ ἐμπορικόν, τὸ ἐμμορφὸν, τὸ φαινόμενον εἶναι.

Τῆς ὑπάρξεως δ' οὕσης αὐτοῦ τοῦ φαινομένου εἶναι, δῆτος ἐκφάνσεως τοῦ νοούμενου, καὶ τούτου τοῦ ἐμμόρφου καὶ τούτου τοῦ καθαροῦ (τοῦ μεταφυσικοῦ), εἴη μὲν δὲν ἡ ἐννοια τῆς ὑπάρξεως κατηγορία τοῦ καθαροῦ νοῦ καὶ δὴ μοναδική, ἐμπεριλαμβάνουσα ἀπαντα τὰ κατηγορούμενα τοῦ πραγματικοῦ, ὑπάρξεις δ' δὲν καὶ ἄνευ νοούσης διαινοίας (§ 132).

Τὸ δὲ πραγματικόν, οὕτινος ἀπαντα τὰ δυνατὰ κατηγορούμενα ἐμπεριλαμβάνει: ἐν αὐτῇ, εἶνε αὐτὴ αὐτὴ ἡ ὑπαρξίη. καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον εἶνε τὸ αὐτὸ τὴ αὐτὴ αῦτη.

Αλλ' ἡ ἐννοια τῆς ὑπάρξεως ως ὑποκείμενον μὲν εἶνε ἀπειροποίκιλος, ως κατηγορούμενον δὲ μονὰς καὶ δὴ μονὰς ἀπόλυτος καὶ ἀναλλοίωτος (§§, 136. 226).

Ούσα δὲ ἡ ὑπαρξίες αὐτὸς τὸ εἶναι ὑπὸ τὴν διπλῆν αὐτοῦ κατάστασιν, τὴν καθαρὰν καὶ τὴν ἐμπειρικήν, νοεῖται καὶ αὐτὴ ὡς αὐτὸς διπλῆ, ὡς εἴρηται, ἦτοι καθαρὰ καὶ ἐμπειρική.

Ἡ ἔννοια τῆς ὑπάρξεως ὡς κατηγορίᾳ τοῦ καθαροῦ νοῦ (πρᾶλ. Kant, Crit. der reinen Vernunft. S. 106) θεμελιώται ἐπὶ τῆς μορφῆς τῶν βεβαιωτικῶν κρίσεων (Mellin. Encyclop. Lex. der crit. Philosophie. Bnd. II. Abth. I. S. 17—37.)

Αἱ βεβαιωτικαὶ δὲ κρίσεις ἀπαιτοῦσιν ὑπάρξιν τοῦ ἀντικείμενου, οὐαὶ δὲ ἐνέργεια αὐτῶν εἶναι δύνατὴ ἐπὶ τὸ νοεῦν ὑποκείμενον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲ ὑπάρξιες αἰσθητοποιεῖται διὰ τούτου, ὅτι νοεῖ τις αὐτὴν ὑπὸ τοὺς προσδιορισμοὺς τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου ὡς ἀναγκαῖος ὄρους τῆς αἰσθητικότητος, γεννᾶται ἐπομένως δὲ ἐπομένη ἔννοια : ἡ ὑπάρξις εἶναι τι ἐν ὥρισμένῳ χώρῳ καὶ χρόνῳ κείμενον (πρᾶλ. καὶ Herm. Wolff, Specul. und Philos. Bnd. II. S. 146. — Heinr. v. Schöler. Kritik der wissenschaftl. Erkenntnis. S. 22—23).

Τοῦτο δὲ τὸ «τι» κατὰ τὸν Erhard (Metaph. S. 42—50), αἰσθητοποιούμενον ἦτοι κείμενον ὑπὸ τοὺς ὄρους τῆς ἡμετέρας αἰσθητικότητος καλεῖται φαινόμενον.

131. Ἡ ὑπάρξις δέον νὰ γείνῃ ἀντικείμενον τῆς ἡμετέρας ἔξωτερικῆς ἢ ἔσωτερικῆς αἰσθήσεως.

Τί ἀπαιτεῖ δὲ γνῶσις, διὰ τοῦτο.

Πότε τὸ ἔγω γιγνώσκει, διὰ τοῦτο νὰ γείνῃ τι, ἐμπειρικῶς καὶ πότε a priori.

Διατὶ ἀπλῶν ἔννοιῶν δὲν γιγνώσκεται δὲ ὑπάρξις a priori.

Τὸ πραγματικὸν δέον νὰ εἶναι οὐ μόνον ἐν τῇ ἴδεᾳ ὡς τι δυνατόν, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς ἴδεας.

Ἐκ τοῦ ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ κειμένου εἶναι πηγάζουσι πᾶσαι αἱ διεγέρσεις καὶ διαθέσεις τοῦ ἔγω.

Πῶς νοητέον τοῦτο;

‘Αλλ’ δὲ ὑπάρξιες δέον διὰ τῆς ἡμᾶς νὰ δύνηται νὰ εἶναι δὲ γείνη φαινόμενον καὶ ἄρα δέον νὰ εἶναι ἀντικείμενον τῆς ἡμετέρας ἔσωτερικῆς ἢ ἔξωτερικῆς πείρας, διότι δὲ γνωστικὴ σφαῖρα τῆς ἡμετέρας αἰσθητικότητος εἶναι δὲ πείρα.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἡμετέρα αἰσθητικότης ὡς ἡ πηγὴ πάσης πείρας εἶνε συνδεδεμένη τόσον ἐν ταῖς γνωστικαῖς αὐτῆς μορφαῖς ὅσον ἐν ταῖς μορφαῖς τοῦ ἀντικειμενικοῦ αὐτῆς εἶναι πρὸς χρόνον καὶ χῶρον, δύναται καὶ πᾶσα ἀποκάλυψις δι' ἡμᾶς ὡς φαινόμενον καὶ ἀντικείμενον τῆς πείρας νὰ ὑπάρχῃ μόνον ὑπὸ τὰς μορφὰς τοῦ ἡμετέρου χρόνου καὶ χώρου, διότι ἐν αὐτοῖς χεῖνται τὰ ὅρια τοῦ σχετικοῦ αὐτῆς εἶναι διὰ τὸν ἡμέτερον φαινόμενικὸν κόσμον.

Ἐκ τούτου δ' ἔπειτα, ὅτι ἡ γνῶσις, ὅτι ὑπάρχει «τι», ἀπαιτεῖ ὡς ἀπαραίτητον ὄφον: τὴν αἰσθησιν ἦτοι τὴν ἀντίληψιν ἢ αὐτοῦ τοῦ ὑπάρχοντος ἀντικειμένου ἢ τινος ἔτερου, μεθ'οῦ αὐτὸν εἶνε συνδεδεμένον συναψικῶς (ὡς ἐγέργεια).

Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει τὸ ἐγώ γνωρίζει, ὅτι ὑπάρχει τι ἐμπειρικῶς, ἐνδὲ τῇ δευτέρᾳ τὸ ἐγώ γνωρίζει συγκριτικῶς a priori, ὅτι 1) ὑπάρχει «τι»· 2) πῶς ὑπάρχει (παρ. χαρ. τὴν αἰτίαν ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος).

Ἄλλον ἀπλῶν ἐννοιῶν δὲν γιγνώσκεται a priori ἡ ὑπαρξία· διότι ἐν τῇ ἀπλῇ ἐννοίᾳ πράγματός τινος οὐδέποτε, οὐδαμῶς οὐδαμοῦ δύναται νὰ ἀπαντήσῃ χαρακτήρα τις ἦτοι γνώρισμά τι τῆς ὑπάρξεως.

Διότι ἀν καὶ ἡ ἀπλῇ ἐννοία εἶνε ἔτι τοσοῦτον πλήρης, ὥστε νὰ μὴ λείπῃ μηδὲ τὸ ἐλάχιστον, ἵνα νοηθῇ πρᾶγμά τι μεθ' ἀπάντων τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ προσδιορισμῶν (Bestimmungen) ὅμως ἡ ὑπαρξία δὲν ἔχει νὰ κάμη μεθ' ἀπάντων τούτων, ἀλλὰ μόνον μετὰ τῆς ἐρωτήσεως: ἐὰν εἶνε δεδομένον ἡμῖν πρᾶγμά τι τοιοῦτον ὥστε ἡ ἀντίληψις αὐτοῦ (Wahrnehmung) θὰ ἡδύνατο τυχὸν νὰ προηγήσται τῆς ἐννοίας.

Ἡ ἀντίληψις (wahrn.) δίεισι τῇ ἐννοίᾳ τὴν μόνην ὕλην, καὶ εἶνε ὁ μόνος χαρακτήρ, τὸ μόνον γνώρισμα τῆς πραγματικότητος. (H. Wolf, Spec. u. Phil. II. s. 178). Διὸ ἐν τῷ πραγματικῷ δέοντι διεγέρσεις καὶ διαθέσεις (ἀλλοιώσεις Affectionen) νὰ εἶνε ὠρισμέναι (πρβλ. Baumgarten, Metaph. § 41).

Τὸ πραγματικὸν δέοντι νὰ εἶνε οὐ μόνον ἐν τῇ ἰδέᾳ ὡς τι συντόν, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς ἰδέας (πρβλ. Crusius. παρὰ Loss. Allg. phil. Real-Lex. Bd. IV. S. 625. Mellin, Lex. der Crit. Philos. II. I. S. 16.).

Ἐπειδὴ δὲ φαινόμενα ἢ ὑπάρξεις τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἄλλω; ἢ ἐν τῷ χώρῳ καὶ τῷ χρόνῳ, δέον διὰ τὸ νοοῦν ὑποκείμενον, τὸ ἐγώ, νὰ νοῆται πᾶν διὰ τοῦτο εἶναι πραγματικὸν ἐν ὥρισμένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ (Loss. allg. Real-Lex. IV. S. 625).

Ἐκ τοῦ ἐν ὥρισμένῳ χώρῳ καὶ χρόνῳ κειμένου τούτου εἴναι προέρχονται πᾶσαι αἱ διεγένοσσεις καὶ διαθέσεις τοῦ ἐγώ· τοῦτο δὲ νοητέον κατὰ τὸν Baumgarten (Met. §. 41) ὡς κεχωρισμένου πρᾶγμα τῇ ἀτομοῖ, πρᾶγμα τῷ X. Ηπαδόπουλον, λογική. 1888. §. 5. σ. 3· τὸ ὡς κεχωρισμένον πρᾶγμα τῇ ἀτομοῖ νοούμενον τοῦτο εἴναι νοητέον τὸ ἐνεργεῖν (§. 9), διότι πᾶν ὅπερ ὑπάρχει ἐνεργεῖ καὶ πᾶν ὅπερ ἐνεργεῖ ὑπάρχει. Μὴ ἐνεργεῖν δὲ συμβίνει μὴ εἶναι, μὴ ὑπάρχειν (πρᾶγμα Reusch, Syst. Met. §. 14 p. 34. Platner, philos. Aphorismen, §. 138. 139, παρὰ Loss. philos. Lex. IV. S. 625). Ἐπειδὴ δὲ πᾶν ὅπερ ὑπάρχει δὲν εἶναι καὶ ἀπόλυτον, οὐναφέρεται κατ' ἀνάγκην εἰς δύναμιν τινα τῇ προϋποστήθησι τοιαύτην δύναμιν· καὶ ἐτῇ τῇ ἐκτὸς ἔαυτοῦ, ἐὰν ἔχῃ παραγάγει τὸ ὑπάρχον ἐνέργειά τις ζένης αἰτίας τῇ ἐν ἔαυτῷ, ἐὰν τὸ ὑπάρχον παράγῃ ἄλλο τι ὡς αἰτία. Τοῦτο δὲ τὸ ἐν ὥρισμένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ κεχωρισμένον πρᾶγμα τῇ ἀτομοῖ ἀποτελεῖ τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα· διὸ διὸ, τι δὲν ἔχει οὐδαμῶς ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα τῇ εἰς διὸ, τι δὲν ἀνταποκρίνεται οὐδαμῶς πραγματικὸν ἀντικειμενον εἶνετι διανοητικόν, πλάσμα τι τῇ διανοίας, καὶ ἐπομένως ὃν τοιοῦτον, ἀν καὶ κυρίως εἰπεῖν ὑπάρχη, ἀτε ὑφιστάμενον ἐν νοοῦντι ὑποκειμένῳ, ὑφισταμένῳ, οἷως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ κατὰ τὴν κυρίαν τῇ λέξεως σημασίαν ὡς ὑπάρχον· διὸ τῇ διάρκειας ἀποκλειστέον· 1ον τὸ δυνάμει· 2ον τὸ ὑπάρχον μόνον ἐν τῷ νῷ.

132. Ἡ ὑπαρξίας τελείως ἀνεξάρτητος τοῦ ὑποκειμένου.

— Ἀντικειμενικὴ πραγματικότης.

— εἰς τί δύναται νὰ διαιρεθῇ.

Ἐκ πάντων δὲ τῶν εἰργμένων καταφαίνεται, ὅτι ἡ ὑπαρξίας εἶναι τελείως ἀνεξάρτητος τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου (§. 119). δύναται

τις εἰπεῖν, ὅτι τὸ νοοῦν ὑποκείμενον ἔξηρτηται ἐκ τῆς ὑπάρξεως. Διὸ ἐὰν ἡ ὑπαρξίας ἔχλιπη, συνεκλείψει καὶ τὸ νοοῦν ὑποκείμενον ὡς μέρος αὐτῆς, ὡς ἀνήκον αὐτῇ, ὡς ὃν μπ' αὐτῇν, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ἐναντίον· ἐπομένως ἡ ὑπαρξίας ἡ ἡ ἀνυπαρξία τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου εἶνε ὅλως ἀδιάφορος τῇ ὑπάρξει (πρᾶλ. καὶ P. Volk-mann, Denken u. Sein, S. 12. H. v. Schöler, Kritik S. 485—6).

Κατ' ἀκολουθίαν ἀντικειμενική πραγματικότης εἶνε 1) τοῦτο ὅπερ κεῖται ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ καὶ ἀνταποκρίνεται ἐν γένει τῇ αἰσθητικότητι· 2) τοῦτο, ὅπερ ἐστήρικται ἐπ' αὐτοῦ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως.

Ἡ πραγματικότης κατὰ τὰ εἰρημένα δύναται νὰ διακριθῇ 1) εἰς ἐμπειρικὴν καὶ 2) εἰς ὑπερβατικὴν ἢ ἀπόλυτον.

Καὶ ἡ μὲν ἐμπειρικὴ εἶνε τὸ φαινόμενον καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν πεῖραν, τὴν μορφὴν, τὴν αἴσθησιν, τὴν ἐποπτείαν, ἡ δὲ ὑπερβατικὴ τὸ γνωμένον καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰ πράγματα καθ' ἑαυτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

B'. Περὶ γνώσεως.

§§ 133—137.

133. Τί εἶνε τὸ γιγνώσκειν.

Πῶς τὸ ἔγω γιγνώσκει τὴν ἀντικειμενικήν πραγματικότητα κατὰ τὸν ἡμέτερον τρόπον τοῦ εἰδέναι;

Τὸ γιγνώσκειν εἶνε ἡ ἐνεργητικότης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, διὸ ἡς ἀναπαράγει ἐν ἑαυτῷ τὴν πραγματικότητα (Fr. Kirchner, Logik. S. 3); καὶ δὴ τὸ ἔχειν ἐν τῷ συνειδότι καθαράν τινα καὶ σαφῆ εἰκόνα (παράστασιν) τοῦ ἐμμόρφου εἶναι (§§ 119—120· 124). Λοιπὸν γιγνώσκειν τὸν κόσμον σημαίνει ἀπεικονίζειν αὐτὸν ἐν τῷ συνειδότι (πρᾶλ. H. v. Schöler, Kritik der wiss. Erk. S. 484· πρᾶλ. καὶ Ludw. Busse, Philosophie und Erkenntnis-theorie, S. 16).

Κατὰ ταῦτα τὸ ἔγω ἀναπαράγει ἐν ἑαυτῷ τὴν πραγματικότητα.

έπειδη δὲ ἡ πραγματικότης εἶνε διπλή : ἐμπειρική καὶ ὑπερβατική, ἀναπαράγει τὴν μὲν ἐμπειρικὴν ἀμέσως, τὴν δὲ ὑπερβατικὴν ἐμμέσως· καὶ σύνοιδε τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ ταύτην.

Καὶ τὴν ἄμεσον δὲ καὶ τὴν ἔμμεσον ἀναπαραγωγὴν τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος κατορθοῖ τὸ ἐγώ α) ἐξ ὑποκειμένου, β) ἐξ ἀντικειμένου.

I. Ἐξ ὑποκειμένου μὲν διὰ τῆς αἰσθήσεως ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς καὶ διὰ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λόγου.

II. Ἐξ ἀντικειμένου δὲ διὰ τῶν παιστήτων καὶ τῶν ἰδιοτήτων (πρβλ. καὶ Herm. Wolff. Specul. und Philosophie. Bnd. II. S. 179 καὶ 230) (§ 146).

134. Τὸ ἐγώ φέρει ἐν ἑαυτῷ τὴν ὑπαρξίν ἐν τύποις. (§ 116).

Τὸ ἐγώ φέρει ἐν ἑαυτῷ φύσει τὴν ὑπαρξίν, τὸ ἀντικειμενικὸν σύκεγώ, ἐν τύποις, διότι ὑπάρχουσι κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, ὡς ἐν § 116 εἴρηται, ἐν τε τῷ ἐγώ ἐν τε τῷ σύκεγώ θεμελιώδεις συγγενεῖς τύποι, μορφαί, δι' ὧν διατηρεῖται πλήρης ἀνταπόκρισις μεταξὺ αὐτῶν καὶ δι' ὧν θὰ ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ οὐκεγώ ὡς κατηγορία τοῦ καθαροῦ νοῦ λογικῶς εἰπεῖν κεῖται ἐν τῷ ἐγώ τυπικῶς καὶ τὸ ἐγώ ὡς μικρόκοσμος ἐν τῷ οὐκεγώ.

Οἱ τύποι δὲ τοῦ νοεῖν τοῦ ἐγώ καὶ οἱ τύποι τοῦ εἶναι τοῦ σύκεγώ συμπίπτουσιν ἐν τοῖς θεμελιώδεσιν· ὥστε ἐκάτερον εύρισκει ἑαυτὸ τυπικῶς ἐν τῷ ἐτέρῳ.

Ἐκάτερον δὲ δεδημιούργηται διὰ τὸ ἔτερον.

Οὕτω δὲ ἡ ὑπαρξίς τοῦ οὐκεγώ ήτοι αὐτὸ τοῦτο, ἡ οὐσία αὐτοῦ, συνίσταται μόνον ἐν τοῖς τύποις, ἐν ταῖς θεμελιώδεσι μορφαῖς, πεπληρωμέναις.

Διὸ γνωρίζον τὸ ἐγώ τὸν τύπον γνωρίζει τὴν ὑπαρξίν, τὴν οὐσίαν, τοῦ οὐκεγώ, αὐτὸ τὸ οὐκεγώ· διότι ὁ τύπος κενὸς εἶνε ἀκατάληπτόν τι· ἵνα καταλαμβάνηται, γνωρίζηται, ἐπεται, ὅτι εἶνε πεπληρωμένος (πρβλ. καὶ P. Volkmann, Denken u. Sein in der naturwissenschaftl. Erkenntnis S. 9. 11—12).

Τοιοῦτόν τι διεξάζει καὶ ἡ θεωρητικὴ φιλοσοφία (πρβλ. N. Κοντζιᾶν, Ἰστορία τῆς φιλοσοφίας, τόμ. 6. σ. 87).

Κατ' αὐτὴν εύρισκεται ἐν ἡμῖν πληθίος ἐννοιῶν, αἵτινες διὰ τῆς πείρας δὲν θὰ ἡδύναντο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ πνεῦμα ἡμῶν, διότι ἡ πεῖρα παρέχει τὸ ἴδιον, σύνεποτε τὸ καθόλου ἐν τῇ ἐννοίᾳ· ἐπομένως καὶ αἱ ἐννοιαὶ προηγούμεναι πάσης πείρας πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν, καὶ πεῖσαι ποιοῦντες φέρεμεν τὸ ἴδιον ὑπὸ τὸ σχῆμα τῆς καθόλου ἐννοίας, ἣν ἔχουμεν πρὸ πάσης πείρας.

Εἰ μὴ ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν Θεωρητικὴν φιλοσοφίαν (Κοτζιάς, αὐτόθι) ἔφερεν ἐν ἑαυτῷ τὴν οὐσίαν τοῦ ὄντος, εἰ μὴ ἦτο ἐν αὐτῷ ἡ ἐννοία τοῦ ἀγαθοῦ ἢ χακοῦ, δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ γνωρίσῃ, ὅτι ὑπάρχουσιν ὄντα, διὸ αἱ πρᾶξεις εἶνε ἀγαθαὶ ἢ χακατ.

Οἱ ἐμοὶ δὲ τύποι διακριτέοι τῶν ἐννοιῶν τούτων τῆς Θεωρητικῆς φιλοσοφίας, τῶν Καντιανῶν κατηγοριῶν, τῶν Πλατωνικῶν ἴδεῶν καὶ τῶν Βολφιανῶν μερφῶν (Herm. Wolff, Specul. und Philos. Bnd. II. S. 141). Οἱ τύποι δὲ οὗτοι προσομειάζουσι μὲν πρὸς πάσας ταύτας, ἀλλὰ δὲν ταυτίζονται.

Ι. Ζ. Γνῶσις τοῦ οὐκεγώ ἐκ τῶν προτέρων ἐκ τῶν ὑστέρων.

Αναλυτική, συνθετική.

Μαθηματική, φιλοσοφική, μεταφυσική.

Θεωρητική· πρακτική.

Υπερφυσική· φυσική.

Λογικῶς ἀληθής· λογικῶς ψευδής.

Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, τὸ ἐγώ δύναται νὰ γνωρίσῃ τὸ οὐκεγώ ζητοῦν καὶ εὑρίσκον ἢ ἐν ἑαυτῷ, διπερ ἀποτελεῖ τὴν ἐκ τῶν προτέρων ἢ καθαρὸν ἢ λογικὴν ἢ τὴν ἐξ ἀρχῶν γνῶσιν τοῦ οὐκεγώ· ἢ ἐκτὸς αὐτοῦ, διπερ ἀποτελεῖ τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων ἢ ἐμπειρικὴν γνῶσιν τοῦ οὐκεγώ· (πρβλ. A. Riehl, Der philosophische Kriticismus. Bnd. I. S. 165 ἐν ὑποσημειώσει 2 καὶ S. 165—6).

Ἡ λογικὴ γνῶσις εἶνε ἢ ἀναλυτικὴ ἢ συνθετική.

Καὶ συνθετικὴ μὲν γνῶσις εἶνε τοιαύτη τις, ἥτις συνάπτει μετ' ἀλλήλων ἐννοίας, αἱ ὅποιαι δὲν εἶνε περιειλημμέναι ἐν ἀλλήλαις (Kant, Prolegom. 25)· ἀναλυτικὴ δὲ τοιαύτη τις, ἥτις εἶνε μόνον ἀνάπτυξις τούτου, διπερ εἶνε περιειλημμένον ἐν τινὶ Εἴννοίᾳ.

(πρβλ. Kant, αὐτόθι, πρβλ. καὶ Mellin, Encyclopädisches Wörterbuch der critischen Philosophie. Bnd. II. Abth. I. S. 382. 19).

Μέρος μὲν τῶν συνθετικῶν γνώσεων τῶν καθαρῶν, τῶν ἐκ τῶν προτέρων δύναται τὸ ἐγώ νὰ καταστήσῃ ἐναργεῖς αἰσθητοποιοῦν οὕτως εἰπεῖν αὐτὰς διὰ σχεδιογραφίας, μέρος δ' οὐ. Τὸ μὲν πρῶτον εἶνε μαθηματικὴ γνῶσις (πρβλ. A. Riehl, Der philosoph. Kritisismus, S. 58), τὸ δὲ δεύτερον φιλοσοφικὴ ἡτοι μεταφυσική, ὑπερβατική.

Τὸ ἐγώ γιγνῶσκον τὸ οὐκεγώ θεωρεῖ αὐτὸ διττῶς: Ιον οἷον εἶνε, Ζον οἷον διφείλει νὰ εἶνε.

Κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ γνῶσις εἶνε θεωρητική, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν πραγματική.

"Οταν δὲ τὸ ἐγώ θεωρῇ τὸ οὐκεγώ οἷον εἶνε, ἐνεργεῖ διττῶς: ή βαίνει ἐπ' αὐτὸ χωρὶς νὰ εἶνε ἀντικείμενον οὐδεμιᾶς πείρας ή νὰ εἶνε ποιᾶς τιγος πείρας.

Ἡ δὲ γνῶσις κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν εἶνε ὑπερφυσική, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν φυσική.

Ἡ γνῶσις τοῦ ἐγώ τοῦ οὐκεγώ ὡς ἐκ τοῦ συνδέσμου τοῦ κατηγορουμένου πρὸς τὸ ὑποκείμενον ἡτοι ὡς ἐκ τοῦ εἴδους αὐτῆς εἶνε ἀληθής ή ψευδής εἴτε ἐν λογικῇ εἴτε ἐν πραγματικῇ ἐννοίᾳ: ὅταν μὲν ἡ γνῶσις συμφωνῇ πρὸς τοὺς γενικοὺς νόμους τοῦ γοεῖν, εἶνε λογικῶς ἀληθής· ὅταν δὲ δὲν συμφωνῇ, λογικῶς ψευδής. Τὸ τοιοῦτον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν μορφήν· ὅταν δὲ αἱ παραστάσεις συμφωνῶσι πρὸς τὰ ἀντικείμενα ή πρὸς τὴν ὕλην τῆς γνώσεως, ή γνῶσις εἶνε πραγματικῶς ἀληθής, ὅταν δὲ δὲν συμφωνῇ, πραγματικῶς ψευδής· (πρβλ. O. Flügel, Die Probleme der Philosoph. und ihre Lösungen. № 69. 70. S. 101—102. R. J. Lichtenfels, Lehrbuch zur Einleitung in die Philosophie und Psycholog. § 76—81 s. 95 100. Heinrich Ritter, Abriss der philosophischen Logik. S. 32—36. A. Riehl, der philosophische Kritisismus, Bnd. I. § 2. 6).

**136. Τρόπος ἐνεργείας τοῦ ἐγώ, ἵνα ἐπιτύχῃ
τὴν γνῶσιν τοῦ οὐκεγώ καθ' ἓνα οἰονδή-
ποτε τῶν ἀνωτέρω τρόπων.**

Τί εἶνε ἡ ἐν τίνι συνίσταται ἡ γνῶσις.

Πῶς θεωρεῖται ἡ τοῦ ὑποκειμένου καὶ πῶς ἡ τοῦ κατηγο-
ρουμένου ἔννοια.

Τί ἀποτελεῖ τὰς ἀνθρωπίνας γνώσεις.

"Ινα δὲ τὸ ἐγώ ἐπιτύχῃ μίαν οἰανδήποτε τῶν εἰρημένων γνώσεων
ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰδῶν τῆς γνώσεως, δέον νὰ παραβάλῃ τὰ ἐν
αὐτῷ αἰσθήματα ἢ παραστάσεις ἢ ἔννοίας ἢ ἴδεας ἀνὰ δύο καὶ νὰ
ζητήσῃ νὰ ἀνεύρῃ τὴν συμφωνίαν ἢ ἀσυμφωνίαν αὐτῶν ἦτοι νὰ
ἔξενέγκῃ ἀπόφανσιν· ἡ παραβολὴ δ' αὗτη καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ
σύνδεσμος τῶν δύο τούτων ἢ αἰσθημάτων ἢ παραστάσεων ἢ ἔν-
νοιῶν· ἡ συμφωνία ἢ ἀσυμφωνία αὐτῶν ἦτοι ἡ ἀπόφανσις τοῦ ἐγώ
περὶ αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν φυσικήν, τὴν κατ' ἄνθρωπον, γνῶσιν.

Γνῶσις λοιπὸν εἶνε τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ νοεῖν (πρβλ. Λέσβιον
Βεν. Μεταφ. σ. 190) ἢ μᾶλλον ἡ σύνθεσις αὐτῶν (πρβλ. Herm.
Wolff. Speculat. und Phil. Bd. II. S. 179. W. Volkmann.
Psycholog. Bd. II. S. 285. Abicht. Philosophie der Erkennt-
niss. S. 14—21). ἢ ἡ γνῶσις (τὸ εἰδέναι) συνίσταται ἐν τῇ
συμφωνίᾳ ἢ ἀσυμφωνίᾳ τῶν παραστάσεων (Locke, Versuch über
den menschlichen Verstand (Phil. Bibl. Bd. 51), Bd. II.
Buch. IV. Kap. 7. § 2).

Ἡ τοῦ ὑποκειμένου ἔννοια θεωρεῖται ἀείποτε ως σύνθετος, ἡ
τοῦ κατηγορουμένου δ' ως ἀπλῆ (§§ 130. 266). ἐνταῦθα δὲ ζη-
τητέον, ἐὰν ἡ τοῦ κατηγορουμένου ἔννοια ἀποτελῇ ἢ μὴ μέρος τῆς
τοῦ ὑποκειμένου ἔννοίας· ἡ κατάληψις λοιπὸν τούτου ἀποτελεῖ τὰς
ἀνθρωπίνας γνώσεις.

'Ἐντεῦθεν δὲ γίγνεται δῆλον ὅτι, ἐὰν ἐλλείπῃ ἡ κατάληψις τῆς
σχέσεως ταύτης τῆς συμφωνίας ἢ ἀσυμφωνίας ἢ τοῦ ἐάν τινες τῶν
ἀπλῶν ἔννοιῶν εἶνε ἢ μὴ μέρη τῶν συνθέτων, δὲν ὑφίσταται γνῶ-
σις καὶ ἐὰν αἱ δύο ἔννοιαι ἀγὰ μέρος εἶνε γνωσταὶ καὶ διακεκρι-
μέναι (πρβλ. Βεν. Λεσβ. ἔνθ' ἀν. σ. 190—1).

Δέον λοιπὸν τὰ ὑπάρχοντα ἐν τῷ ἐγώ, τῷ νοοῦντι ὑποκειμένῳ,

αἰσθήματα, παραστάσεις καὶ ἐννοίας: 1) νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ διαχρένῃ ἀλλήλων, 2) νὰ συνδέῃ αὐτὰ ἀνὰ δύο καὶ νὰ ἀποφαίνηται περὶ τῆς σχέσεως ᾧτοι ἀναφορᾶς, ἢν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα, ἣτις εἶνε ἡ μόνη ἀνθρωπίνη γνῶσις.

Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις ἀπαιτεῖται διάκρισις τοῦ ἐγώ: 1) ἑαυτοῦ τούτου τῶν ἑαυτοῦ αἰσθημάτων, παραστάσεων, ἐννοιῶν καὶ ἴδεῶν, 2) τῶν ἑαυτοῦ αἰσθημάτων, παραστάσεων, ἐννοιῶν καὶ ἴδεῶν ἀλλήλων (§§ 21. 332), (πρβλ. Johann Locke, Versuch über den menschlichen Verstand (Philos. Bibl. Bd. 50) Bnd. I. Buch II. Kap. 11. § 1. S. 164—5).

Ἡ ύπὸ τοῦ ἐγώ λοιπὸν διάκρισις καὶ δὴ γνῶσις τῶν αἰσθημάτων, τῶν παραστάσεων, τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν ἴδεῶν εἶνε γνῶσις τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου, ἡ δ' ἄγνοια αὐτοῦ εἶνε ἄγνοια τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου.

137. Τί δύναται τὸ ἐγώ νὰ γιγνώσκῃ.

*Υλισμός.

*Ιδανισμός.

Πραγματισμός.

Τὸ ἐγώ δύναται νὰ γιγνώσκῃ: 1) μόνον τὰ αἴτια (τὰς ποιότητας) ἀγνοοῦν τὰ ἀποτελέσματα (τὰ αἰσθήματα). 2) τὰ ἀποτελέσματα τῶν ποιοτήτων (τὰ αἰσθήματα) ἀγνοοῦν τὰ αἴτια (τὰς ποιότητας) καὶ 3) ἀμφότερα.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν τὸ ἐγώ γιγνῶσκον οὕτω γιγνώσκει ἀτελῶς καὶ ἀπὸ ἀνθρωπίνου ὅντος μεταβάλλεται εἰς κτῆνος· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν γιγνῶσκον οὕτως ᾧτοι αἰσθανόμενον, διὶς αἰσθάνεται, γινώσκει ὥσαύτως ἀτελῶς καὶ μεταβάλλεται ἀνακολούθως εἰς ὃν ἴδεωδες· κατὰ δὲ τὴν τρίτην γιγνῶσκον ἀμφότερα, θεωροῦν τὰ μὲν ἐν αὐτῷ αἰσθήματα ὡς ἀποτελέσματα τῶν ποιοτήτων, τὰς δὲ ποιότητας ὡς διαθέσεις μέν, παθήματα τῶν ἡμετέρων νεύρων, ἀποτελέσματα δὲ αἴτιων ἐκτὸς αὐτοῦ κειμένων, γιγνώσκει συμφώνως πρὸς τὴν λογικὴν αὐτοῦ φύσιν.

Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγεται ὁ κτηνώδης ὑλισμός, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ὁ ἀπόλυτος ἴδανισμός καὶ εἰς τὴν τρίτην ὁ λογικὸς πραγματισμός ᾧτοι ὁ ἴδανικο-πραγματισμός (πρβλ.

καὶ Βεν. Λεσβ.: Μεταφ. § 184 σ. 192—3), δν κατὰ φιλοσοφικὴν ἀρχὴν καὶ ἐπιστημονικὴν πίστιν δοξάζω.

Τὸ ἐγὼ δ' ἀντιλαμβανόμενον τῶν ἐν αὐτῷ αἰσθημάτων, παραστάσεων, ψυχολογικῶν τε καὶ λογικῶν, καὶ ἔννοιῶν καὶ ἀναγνωρίζον αὐτὰς ὡς αὐτὰς ταύτας ἀναπαράγει ἐν αὐταῖς καὶ δι' αὐτῶν ἐν ἑαυτῷ τὸ οὐκεγώ καθ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ: κατὰ ποσόν, ποιόν, ἀναφοράν, τρόπον καὶ οὕτω γνωρίζει αὐτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Γ'. Τὸ χριτήριον τοῦ ἐγὼ περὶ τῆς ἀντικειμενικῆς ὑπάρξεως τοῦ οὐκεγώ καὶ μεταφυσικῆς γνώσεως αὐτοῦ.

§§ 138—148.

138. Τὸ ζήτημα περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ εἰδέναι.

Ἐνταῦθα ἐγείρεται τὸ μέγα καὶ δυσεπίλυτον πρόβλημα ὃν ὑπάρχη ἐν γένει εἰδέναι (πρᾶλ. Fr. Kirchner, Metaph. S. 38. Baumann, Die Lehren von Raum, Zeit und Mathematik, II. S. 45 ff.—Windelband, Ueber die Gewissheit der Erkenntniss. — O. Liebmann, Zur Analysis der Wirklichkeit, 2 Aufl. S. 1—15. Beneke, Metaph. S. 43 f. — Apelt. Metaph. S. 499. — H. Wolff, Zusammenhang unserer Vorstellung mit den Dingen. — Schmitz-Dumont, Mathematische Elemente der Erkenntnisstheorie. — H. Wolff, Specul. und Philosophie, II. S. 230. — H. v. Schöler, Kritik der wissenschaftlichen Erkenntnisse. S. 388. 485—492).

Τὸ πρόβλημα τοῦτο τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα ἔλυσαν διαφόρως (πρᾶλ. καὶ Μαργαρίτην Εὐαγγελίδην, Ἰστορίαν τῆς Θεωρίας τῆς γνώσεως, 1885, τεῦχος Α', σ. 13—18). ἐγὼ συντάσσομαι τοῖς δοξάζουσιν, ὅτι ὑπάρχει εἰδέναι, καὶ ὅτι ἡ ἡμετέρᾳ λογικῇ φύσις εἶνε ἐπιδεκτικὴ αὐτοῦ· τοιοῦτοι δ' εἶνε πάντες πλὴν τῶν σκεπτικῶν (πρᾶλ. H. Ritter, Log. u. Metaph. § 105—136. S. 117—176, ἰδίως τὴν σημείωσιν τῆς 135 § σ. 171—176).